

ГОДИНА VI.

ПОЗОР ИШТЕ.

БРОЈ 17.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

ИЗЛАЗИ СВАГДА О ДАНУ СВАКЕ ПРЕДСТАВЕ НА ПО ТАБАКА. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 п. МЕСЕЧНО. — Претилата се шаље Корнелу Јовановићу, који се из љубави према позоришту примио да разашље овај лист.

ТОМАЗО САЛВИНИ.

(Наставак.)

То је као увод у праву радњу, а радња је још пунија шарених слика и грозних ефеката. Радња се почиње доласком царице Фаустине у Катакомбе. Царица тражи опет Неодимију, њену супарницу у љубави, јер јој уходе рекоше, да се ту виђа. Та Неодимија је лепа робинја Флавијана, неког богатог, знатног и лепог Римљанина, у кога је царица заљубљена. Флавијан не ће царицу него воли Неодимију. Она је прекрасно девојче од шестнаест година, не зна за своје порекло, па налази само усаде у хришћанству и љубави флавијановој. Наравно да не потраје дуго, а ми дознамо и то, да је Неодимија оно украдено дете гладијаторово, и да Фаустина мрзи и гони ону, коју би требала да чува као зеницу у оку, јер од њене среће и живота зависи срећа фаустинина и живот цара Гордијана. Ми то знамо, али то не зна царица Фаустина. Њена мржња иште освете, па како је у катакомбама случајно нашла и гладијатора, најми га, да он Неодимију убије. За гладијатора знамо, да он мрзи царицу и да би јој се светио, па нам је чисто чудно, што се он тога прима драговољно.

У другом чину уводи нас песник у флавијанов врт, и представља нам Неодимију као слободну и као вереницу флавијанову. Ту је више друштва у пријатној забави. На мах одазову некуд Флавијана, а место њега се укаже Фаустина и гладијатор. Гладијатор се прикрије и чека знак, да удари на Неодимију, а међу тим ће Фаустина да покуша, не би ли наговорила Неодимију, да се одрекне љубави флавијанове. Она у томе не успе, да знак гладијатору и оде. Гладијатор руци из скровишта да Неодимију — светује, како јој се ваља чувати и на њега ослањати.

Што иде даље, све је шареније. Трећи чин уводи нас у храм јуноцин. Ту ће се венчати

Флавијан и Неодимија. И гладијатор је ту, али га одазову. Пре него што је отишао, покуша, да смрви кип јупитеров, јер му тај бог не годи. Ту је опет и Фаустина, да Флавијана задобије, али замах: Флавијан већ води своју младу олтару. На мах се чује граја с поља: „Наши богови обешчашћени! Неки Назаренац оскрнавио је јуноцин храм!“ Наравно, да се услед тога прекида венчање, тим више, што диктори увуку унутра једног хришћанина, Оригина. Да како да и Неодимија призна да је Хришћанка, те обоје свежу и одведу.

Четврти чин је у амфитеатру. Народ иште смрт грешнице Неодимије, а гладијатор треба да је погуби. Гладијатор не би се тога примио, али је мислио, да је то опет боље, него да је раскину зверови. Кад јој је већ скинуо вео, онази јој на затиљку онај ожиљак и позна по њему своју кћер. Сад и гладијатор и Фаустина зачну молити за живот неодимијин, али замах. Разјарен народ једва је допустио, да се пресуда изврши тек сутра.

У петом чину је Неодимија у тамници, и једва чека своју смрт. Фаустина се замах труди, да је наговори на бегство. Тек је Флавијан на то приволи, али доцне. Трибун већ јавља, да је разјарен народ онсео тамницу и да иште смрт хришћанке. У тај мах чује се, како се зид лопи, а кроз пролом упадне у тамницу гладијатор. Оп је решетке од своје тамнице повидао, кроз прозор у тигров кавез упао, тигра свладао, ту нашао јаму у зиду, што је тигар био ископао, јаму провалио и тако доспео до своје кћери. Али и то је замах. Народ нагиње све јаче; чује се већ да је и цара убио, па ни гладијатору не остаје ништа друго, него сам да убије своју кћер, да бар не падне шака разјареном народу. И тиме се сврши тај мозаик од ужасних приказа.

Према томе се види, да је овај комад од слабе

уметничке вредности и да иде само за јаким ефектима. Негро је једина особа и карактер, која занима, и то по необичности својој. Горостасна снага, дивља нарав, па опет у сред тога дивљаштва осетљиво срце — срце очинско. Али га је Салвини и красно приказао. Ту је показао ремек свога стваралачког ћенија, да како опет по свом начину, т. ј. реално и овде, где се о реализам крха лепота. Већ му се изгледу његовом мораш зачудити. Видиш одмах, да је то дивљи варварин Трачанин, и гладијатор, који је свикао крв, и који је одрастао међу зверовима у пустињи. По мишицама и по жилама — Салвинијево снажно тело ретко је где наћи — мораш се уверити, да је све, што приповеда, цела истина. Таком човеку верујеш, да може рушити зидове и давити тигрове.

Али и с друге стране заслужује Салвинијев Негро праведне хвале. Где год се дало прилике, ту га је Салвини дигао, тачно и оштро протумаčio. Таких је прилика на више места, н. пр. смрт жене му, љубазна милост према непозатој робини Неодимији, пркос пред јупитеровим кином, амфитеатар, убијство своје кћери, и т. д. Свугде ту показао је Салвини верно и тело и душу негрову. Риче у беснилу тако, да нам се кожа жежи, па одмах за тим је тако мио и нежан према гоненој слабој девојци, да нас доиста та милост мора дирнути. Сад те дира у срце ужасно боним

гласом, који показује прекомерну тугу очинску, а сад опет чујеш у гласу му поругу и гнушање, којим пресипа поквареност римског народа.

Наравно да су последња два чина била врхунац салвинијеве игре већ и по томе, што се некако цео тај комад ослања на неколико призора и на та два чина. Особито у четвртном чину беше Салвини изврстан. Како зналачки и с вољом куша оружје, којим ће погубити; како му није право, кад чује, да се данас не ће тицати тигра или лава, него човека, па још девојке; како му је тешко, што баш мора убити Неодимију, коју је тако јако замиловао; како се после дуже борбе одлучи да махне палошем, да јадно дете сачува од још грозивије смрти; како позна своје дете и како му од радости и жалости у мало свест не смрче; како за своје мило дете проси милост од народа, и час плаче, час прети, као играчка грозних бура у души: — све то беше у Салвинија тако психолошки дубоко, тако проникнуто и уметнички савршено, да му се ништа не може приговорити. Па и оно, што се држало за немогуће, достигао је Салвини. Он је силан утисак пете радње још увећао тиме, што је необично вешто извео онај моменат, где се отац боји за своје дете, које би радо да умре од његове руке, где тај страх расти, где он увиђа да је нужно, да он то учини, и т. д. То беху моменти, који су морали свакога потрести.

(Наставиће се.)

МАЂАРСКО ГЛУМАШТВО.

(Наставак.)

Мађарско глумаштво поникло је пре више столећа. Неки мисле, да се још у време Арпадово глумило, јер је при пировима — као што једва хроника прича — већ било „Joculatores.“ Но ти канда нису играли улогу француских „јокулатора“ (Joglars), који су се у каснијем веку појавили и били у непосредној служби код каквог дворског песника ради пригазивања његових песничких производа, него су то били они joculatores, који су се такође звали joglars, али су се много раније појавили, и нису били ништа друго до шаљивчине, пајаци, клауни (clowns) пре хиљаду година. Као и код других народа, тако се и у Мађарској развило глумаштво из мистерија, што их је било у XIII. веку у мађарским самостанима и школама. Из шала и лакрдија, што су

у исто доба искрели, развиле су се неке популарне слике из народног живота, као „Borsszem Janko,“ „Pargika Javcsi“ и т. д. Прво мађарско позоришно дело „Мелхијор Балаша“ од Павла Карадије изишло је штампано у Абрудбањи године 1569; а године 1692 дозвољено је првом путујућем позоришном друштву, да сме по варошима, градовима, приликом заседавања сабора и жупанијских скупштина, као и на вашарима, давати веселе и жалосне представе на латинском и мађарском језику. О том друштву нисам кадар ништа да јавим, јер о његовом раду нема никаквих вести. Чини се, да се мађарска глумачка уметност читаво једно столеће одмарала, јер се тек после опет појавила нека позоришна дружина. Прва мађарска представа у Пешти била

је 25. октобра 1792. За тим је дуже времена представљало у Будиму неко друштво под управом Келемена Проташевића. У неком старом позоришном алманаху нашао сам на плате чланова тога првог сталног мађарског позоришног друштва, које је вредно споменути. Прва глумица, по имену Ана Морова, имала је 30 фор. месечне плате, а било је наравно и мањих плата, као што се друга нека глумица, Јелисавета Келеменова, морала задовољити са половином горње своте, т. ј. са 15 фор. месечно, а толики је од прилике хонорар, што га данас неки чланови мађарског народног позоришта примају за сваку представу осим своје гаже. Највећа плата глумаца износила је 23 фор. Па за ту награду морати плакати, смејати се, љубити и мрзити кроз читавих тридесет дана ради увесељења светине — доиста је незгодна ствар! Тима се доиста није могло завидети на такој срећи! Ту наши модерни мимичари стоје на правом златном земљишту!

Највећи дневни приход друштва износио је тада 53 фор., а по неким извештајима било је и по 1 ф. 15 кр. прихода на дан.

Гроф Сечењија покренуо је мисао да се сазида велико народно позориште у Пешти. Мађарско народно позориште отворено је 1837 године. Прве две десетине тога позоришта могу се сматрати као доба његове славе. Уметници, што су тада глумили на тој позорници, сачињавали су диван ансамбл, (укупност), и ако су они већ готово сви помрли, ипак живе још једнако у успомени народној. Кад су задушнице, иде свет на гробове тих покојника и кити их венцима. Тада су глумили ови уметници: Лендвајија, Егрешаја, Сердахелија, Сепетерија у комичним улогама, Међерија и Фанчија у шаржама. Од женских ваља споменути: Розу Лаборфалвијеву, потоњу жену Јокаијеву. Она је била трагичарка у великом стилу.

(Свршиће се.)

Л И С Т И Њ А

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(„Шоља теја“, шаљива игра у једној радњи, с немачког превео Глиша Гершић. За тим: „Партија пикета“, шаљива игра у једној радњи, по Фурнијеру и Мајеру, с немачког превео Ф. Оберкнежевић.)

Репризе тих двеју, нашој публици добро познатих и код ње акредитираних шаљивих игара, са свим сузгодно испуниле вече у четвртак 21. априла о. г. У обе те игре има по гдекоја улога, коју и најваљанији глумци врло радо првеним словима у зборник својих улога пишу. Такве су улоге у „Шољи теја“ Камуфле, у „Партији пикета“ Швале Рошферије, а мало и трговац Мерсије. Исте, до душе, не дају глумцу бог зна какве грађе за студију, али га ипак анимирају, те он на њих троши труда, да их што већма онако у детаљ изведе, а при том извађању у детаљ — по глумачкој терминологији тако званом „типфловању“ улоге — има глумац прилике, — предпостављајући да богме, да је улога за то квалификована, — да покаже шта уме.

Представа у четвртак, осим тога, што је донела два омиљена комада, још је у толико интересантнија била, што су неке, и то понајглавније улоге у нове руке прешле. Ту је пре свега Камуфле — негда форс-улога нашег покојног Телечког — за тим трговац Мерсије, бароница Вилдељева, а како нам се чини и Анатол.

Пре него што свој суд изречемо о томе, како су нови репрезентанти одговорили, морамо се најпре сетити Ружићевог швалера Рошферијера. Швале канда у необичној милости стоји код г. Ружића; он се баш својски за то за-

узима, да сваку и најмању ниансу при репрезентирању швалера обележи; а за што се г. Ружић својски заузме, то мора испасти округло, да, изврсно. — Од нових на првом месту спомињемо г. Сајевића, који је Камуфле-а — улогу, што од глумца захтева, да је добро рутиниран и да се живо, а при том природно, на позорници креће — на опште задовољство одиграо. — Искрени, отворени трговац Мерсије са девизом: „Што на срцу то и на језику“ као да је написан за г. Рајковића; и то је једна од онајких улога, где се чудимо оној сигурности — скоро да речемо: ноншалансији, — са којом г. Рајковић и преко тежих делова, преко најужих путања своје улоге играјући се прелази; та нема ти лепшега, него кад је глумац на позорници „код куће“. И гђа Рајковићка у улози баронице Вилдељеве, и г. Марковић у улози Анатола беху нови; они зацело за својим предцима нису заостали.

Г.

* (Недељни ред позоришних представа). У недељу 24. априла: „Сађурица и шубара“. Шаљива игра у 4 чина, с певањем, од Илије Округића Сремца. — У уторак 26. априла с новом поделом улога први пут: „Госпође и хусари“. Шаљива игра у 3 чина, од грофа Александра Фредра, превео Л. Телечки. — У четвртак 28. априла: „Кин“. Позоришна игра у 5 чинова, написао Александар Дима, с француског превео К. Н. Христић. — У суботу 30. априла први пут: „Проводаџија“. Шаљива игра у 3 чина, немачки написао Јулије Розен, превео А. М.

Издаје управа српског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

17. ПРЕДСТАВА.

• ВАН ПРЕТПЛАТЕ.

У НОВОМЕ САДУ У НЕДЕЉУ 24. АПРИЛА 1877.

САЋУРИЦА И ШУБАРА.

Шаљива игра у 4 чина, с певањем, из живота покојне иришке академије, од Илије Огругића Сремца.

(Ово је дело наградио драматски одбор у Загребу са 200 ф. а. вр.)

О С О Б Е:

Павтелија слепац, управитељ академије слепачке	Ружић.
Арсеније	Лукић.
Гавра } слепци	Јуришић.
Милош Ђурић, сељак иришки	Бошковић.
Милка, сестра му	Л. Хаџићева.
Милева, драга му	Љ. Зорићева.
Стеван Гуљић, солга иришки	Зорић.
Ристо, пандур	Јуришић.
Мита, катана ескадрона хусарског у Пригу	Марковић.
Пинтер Михаљ, стражмештар хусарски	Сајевић.
Јефта Пурић, брица иришки	Добриновић.
Белнер	Бунић.
Штуцер	Рашић.
Фрајла	Ј. Поповићева.

Народ. — Збива се у Иригу.

У уторак 26. априла с новом поделом улога први пут: „ГОСПОЂЕ И ХУСАРИ.“
Шаљива игра у 3 чина, од грофа Александра Фредра, с немачког превео Л. Телечки.

Ко од наших претплатника жели своја места за ову представу задржати, нека се изволи тога ради пријавити у позоришној писарници најдуже до 11 сахата пре подне.

Умољавају се наши поштовани претплатници, да би изволили исплатити своју претплату у квижари браће М. Поповића.

ПОЧЕТАК У 7 И ПО А СВРШЕТАК У 10 САХАТА.